

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞTE İKİ AŞAMALI SINAV SİSTEMİ İLK UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Nizamettin KOÇ*

GİRİŞ

Bu makalede, ilk uygulamasına 1981 yılında başlanmış olan “İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı” olarak adlandırılan sistemin ilk uygulamasını değerlendirmek amacı ile yapılan bir araştırma¹ özetlenerek sunulmuştur.

A. Problem

Temel amacı, yükseköğretim programlarında başarılı olma olasılığı en yüksek adaylar arasından bu programların alabileceği kadarını ayırmak olan Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, 1981 yılına kadar, dört testten oluşan bir bataryanın adaylara tek bir oturumda uygulanması şeklinde yapılmıyordu. Diğer bir anlatımla, ortaöğretim programlarını bitiren bireylerin yükseköğretime girip-giremeyecekleri kararı 1981 yılına kadar, tek bir basamakta yapılan sınav sonuçlarına dayalı olarak verilmekteydi.

1981 yılından itibaren yükseköğretime giriş sisteminde bazı değişiklikler yapılarak, “İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı” diye adlandırılan yeni bir uygulamaya geçilmiş bulunmaktadır. Bu yeni sisteme ilişkin uygulamaların temelinde;

- Üniversitelerarası öğrenci seçme ve yerleştirme işleminin daha nitelikli bir hale getirilmesi,
- Sistemin sürekli olarak geliştirilmesi,

* Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi

1 Nizamettin Koç, “Yükseköğretime Girişte İki Aşamalı Sınav Sistemi İlk Uygulamasının Değerlendirilmesi-1981 ÖSS ve ÖYS’ye Katılan Adaylar ve Kullanılan Testlerin Niteliklerine İlişkin Bir Araştırma”, *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1988.

• Üniversitelerarası öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı testlerinin uygulama koşullarının iyileştirilmesi, v.b., gerekçeler yatmaktadır².

Belirtilen gerekçeler doğrultusunda, ÖSYS'de kullanılmakta olan testlerin hem *geçerlik ve güvenilirliklerini artırmak* hem de bu *testlerin uygulama koşulları üzerinde denetimi elde tutmak* için sistemde bazı değişikliklerin yapılmasına gerek duyulmuş, ÖSYM Yönetim Kurulu bu amaçla, sınavın iki aşamada yapılmasına karar vermiştir. Üniversitelerarası Kurul tarafından da onaylanan bu karar 1981 yılında yürürlüğe konmuştur³.

İlk kez 1981 yılında uygulamaya konulan iki aşamalı sınav sisteminin genel adı *Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÖSYS)*'dir. Birinci aşama (basamak) sınavı özellikle seçme amacına hizmet etmekte ve *Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS)* olarak anılmaktadır. İkinci aşama sınavı ise hem seçme hem yerleştirme amacına hizmet etmekte ve *Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS)* olarak anılmaktadır.

Bir sınav sisteminde kullanılan testlerin ve bu testleri cevaplayan bireylerin niteliklerini belirlemenin çok değişik boyutları vardır; bunlardan birisi de sınav sistemi çerçevesinde kullanılan testlerden elde edilen puan dağılımlarının bazı istatistiksel ölçülerini ortaya koyma ve bunları değerlendirme amacı güden *Test Puanı Analizleri*'dir. Bir diğeri ise, yine sınav sisteminde kullanılan testlerde yer alan maddelerin ayrı ayrı özelliklerini ortaya koymayı ve sonuçlarından belirli biçimlerde yararlanmayı öngören *Madde Puanı Analizleri*'dir.

"*Test Puanı Analizleri*" ile "*Madde Puanı Analizleri*"ne dayalı ve-riler;

a. Testlerin ve içerdikleri maddelerin istatistiksel ölçülerini belirlemeleri açısından, bu testlerin geliştirilme sorumluluğunu üstlenen test uzmanları ve diğer ilgililer,

b. Adayların, zihinsel özelliklerinin düzeyini belirlemeleri açısından, başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere, öğrencilerini yüksekokula hazırlayan programlar uygulayan kurumlar ve ilgilileri,

tarafından değişik bakımlardan değerlendirilerek, sistem ve uygulamaları daha da geliştirici çalışma ve uygulamalara yönlendirebilir.

2 ÜSYM., *İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sistemi*. Ankara: ÜSYM KY-02-80-002, 1980, s. 1.

3 *Aynı*, s. 2.

1981-ÖSS ve ÖYS'ye katılan adaylar ve bu sınavlarda kullanılan testler üzerinde yapılan bu araştırmanın temel hedefi, yukarıda belirtilen boyutlarda, sistem ve uygulamalara katkıda bulunmaktır.

Ayrıca, 6 Ocak 1982 tarih ve 17566 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kuruluş, İşleyiş ve Görev Yönetmeliği"nin⁴ 3. maddesi, sistemi geliştirme amacına yönelik araştırmaların yapılması gereğine işaret etmektedir. Bu araştırmanın belirtilen gerek çerçevesinde de katkı getireceği beklenebilir.

B. AMAÇ

Bu araştırmanın temel amacı; 1981-ÖSS ve ÖYS'ye katılan adayların genel özellikleri ile bu sınavlarda kullanılan test ve alttestlerin ve içerdikleri maddelerin istatistiksel özelliklerini ortaya koymaktır. Bu genel amaç çerçevesinde; aşağıdaki sorulara cevaplar aranması, mevcut durumu ortaya koyucu (exploratory) nitelikteki bu araştırmanın hedeflerini oluşturmaktadır.

1. 1981-ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan adayların;
 - a. geldikleri ortaöğretim programlarına,
 - b. cinsiyetlerine,
 - c. öğrenim durumlarına,
 - d. ÖSS'den ÖYS'ye geçiş oranlarına,
 göre genel özellikleri nelerdir?
2. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerden elde edilen puan dağılımlarının istatistiksel özellikleri nelerdir?
3. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerden aldıkları puanlar bakımından, değişik ortaöğretim programı çıkışlı adaylar arasında istatistiksel açıdan manidar farklılıklar var mıdır?
4. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerde yer alan maddelerin "Güçlük Dereceleri" nasıl bir dağılım ortaya koymaktadır? Bu dağılım, adayların geldikleri ortaöğretim programlarına ve alttestlere göre farklılıklar göstermekte midir?
5. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerde yer alan maddelerin "Ayrıncılık Güçleri" nasıl bir dağılım ortaya koymaktadır?

⁴ T.C. Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğü. "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kuruluş İşleyiş ve Görev Yönetmeliği". *Resmî Gazete*, 6 Ocak 1982, Sayı: 17566.

Bu dağılım, adayların geldikleri ortaöğretim programlarına ve alttestlere göre farklılıklar göstermekte midir?

6. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerin KR-20 güvenirlikleri ne düzeydedir?
7. 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerarası korelasyonların (interkorelasyonların) düzeyleri nedir?

Araştırmada, veriler bu sorular çerçevesinde toplanmış ve sorulara cevaplar aranmıştır.

YÖNTEM

C. Evren ve Örneklem

1. Evren

Bu araştırmanın evreni 1981-Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÖSYS), birinci basamağı ÖSS'ye katılan ve ikinci basamağı ÖYS'ye çağrılan adayların tümüdür. Bu tanımlama çerçevesinde, araştırma verilerinin; ÖSS'ye katılan adaylar (ÖSS Evreni), ÖYS'ye çağrılan adaylar (ÖYS Evreni), olmak üzere iki ayrı evrene dayandığı düşünülebilir. 1981-ÖSS'ye katılan 407 977 aday ile ÖYS'ye çağrılan 152 042 adayın, geldikleri ortaöğretim programlarına göre dağılımı Çizelge 1 de verilmiştir.

Çizelge 1. 1981-ÖSS'ye Katılan ve ÖYS'ye Çağrılan Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programlarına Göre Dağılımları

Ortaöğretim Programları	Birinci Basamak Sınavı (ÖSS)		İkinci Basamak Sınavı (ÖYS)	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Liseler*	276 624	67.80	115 510	75.97
Meslek Liseleri**	118 048	28.93	30.038	19.76
Öğretmen Liseleri	9 389	2.30	4 052	2.67
Teknik Liseler	3 916	0.96	2 442	1.61
Toplam	407 977	100.00	152 042	100.00

* Fen Lisesi ve Genel Lise (Modern Fen Programı ve Klasik Fen Programı Uygulayan) çıkışlı adayları göstermektedir.

** Bu kategoriye alınan Liseler şunlardır: Endüstri Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleri, Askeri Liseler, Polis Koleji, İmam Hatip Liseleri, Sağlık Kolejleri, Ticaret Liseleri ve Diğer Meslek Liseleri.

1981-ÖYS'ye çağrılan adayların, ÖSS'ye katılmış olup, mevcut kontenjanlara göre , belirli bir standardı aşan adaylardan oluşmasına dayalı olarak; esas evrenin ÖSS'ye katılan adayların tümü olabileceği, ÖYS'ye çağrılan adayların ise bir alt evren olacağı da kabul edilebilir.

Anlatım ve anlaşılma kolaylık sağlayabileceği düşüncesiyle, bu çalışmada, 1981-ÖSS Evreni ve 1981 - ÖYS Evreni olmak üzere iki ayrı evren tanımı benimsenmiştir.

1981-ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan adayları tanımlayıcı nitelikte olmak üzere bu araştırma raporunda yer alan bilgiler (adayların; geldikleri ortaöğretim programları, cinsiyetleri, öğrenim durumları vb.), bu sınavlara katılan adayların tümü ile ilgili olarak sağlanan verilere dayanmaktadır. Bu sınavlarda kullanılan test ve alttestler ile bunlarda yer alan maddelerin istatistiksel özelliklerini belirleyici nitelikteki bilgiler ise söz konusu evrenlerden seçkisiz (tesadüfi) örneklem alma yöntemiyle seçilen örneklem ve alt-örneklemelerden sağlanan verilere dayanmaktadır.

1981-ÖSS ve ÖYS “ “Test Puanı Analizleri” ile “Madde Puanı Analizleri”nin üzerinde yapıldığı örneklem ve alt örneklemeleri tanımlayıcı nitelikteki bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2. Örneklem

Bilindiği üzere, Ülkemizde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme sınavlarına katılan adaylar sayıca çok kabarıktır. Üstelik bu sayı yıldan yıla büyük artışlar da göstermektedir. Dolayısı ile bu sınavlarda kullanılan testlerin, alttestlerin ve bunlarda yer alan maddelerin istatistiksel özelliklerini belirleyici bilgilerin, tüm evrenden sağlanan verilere dayandırılması hem pratik hem de maddi açıdan uygun bulunmamaktadır. Bu çerçevede, ÖSYM'nin uygulamalarında; belirli bir sınav döneminde kullanılan test ve alttestler ile bunlarda yer alan maddelerin istatistiksel özelliklerini belirleyici nitelikteki veriler, söz konusu sınava katılan adayları temsil etmek üzere seçilen örneklem ve altörneklemelere dayandırılmaktadır.

Bir örneklem grubu üzerindeki gözlem sonuçlarını evrene genelle-yebilmenin ve en az hata ile yordamalarda bulunabilmenin temel koşullarından birisi, örneklemin evreni temsil etmesidir. Örneklemin evreni temsil edebilmesi için de en başta yansız olması gerekir⁵. Bu gereği de karşılamak üzere 1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerin;

5 Hüsnü Arıcı, *İstatistik: Yöntemler ve Uygulama*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basım-evi, 1972, s. 9.

“Test Puanı Analizleri” ile bu test ve alttestlerde yer alan maddelerin “Madde Puanı Analizleri”, ÖSS Evreni ile ÖYS Evreni’nden seçkisiz örneklem alma yöntemiyle belirlenen örneklem ve altörneklem üzerinde yürütülmüştür. Bu örneklem ve altörneklem, aşağıda ana hatlarıyla tanıtılmıştır.

a. 1981-ÖSS Test ve Madde Puanı Analizi Örneklemi

Burada, Test Puanı Analizleri Örneklemi ve Madde Puanı Analizleri Örneklemi hakkında bazı genel açıklamalarda bulunulacaktır.

i) ÖSS-Test Puanı Analizleri Örneklemi ve Altörneklemi.

1981-ÖSS’de kullanılan test ve alttestlere ilişkin test puanı analizleri, bu sınava katılan 407 977 adaydan, sınavda kullanılan testin P Formu’nu cevaplayanlardan seçkisiz örnekleme alma yöntemiyle belirlenen 6000 kişilik bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Bu örnekleme giren adayların geldikleri ortaöğretim programlarına ve kollara göre dağılımı Çizelge 2’de verilmiştir. Bu dağılımda yer alan herbir alt grup,

Çizelge 2. 1981-ÖSS Test Puanı Analizleri Örneklemine Giren Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programlarına Göre Dağılımı

Ortaöğretim Programları	Kollar	Sayı	Yüzde
Fen Programları	Fen Lisesi	48	0.80
	Mod. Fen-Mat. Fiz. Kl.	589	9.82
	Mod. Fen-Tabii Bil. Kl.	485	8.08
	Klasik Fen-Fen Kl.	2406	40.10
	Toplam	3528	58.80
Dil ve Edebiyat Programları	Mod. Fen-Dil ve Edebiyat Kl.	711	11.85
	Klasik Fen-Edebiyat Kl.	880	14.67
	Toplam	1591	26.52
Meslek Liseleri	Endüstri Meslek Liseleri	443	7.38
	Kız Meslek Liseleri	116	1.93
	Sağlık Kolejlere	10	0.20
	Ticaret Liseleri	276	4.60
	Diğer Meslek Liseleri	36	0.60
	Toplam	981	14.68
Genel Toplam		6000	100.00

Test Puanları Analizi Örnekleminin bir altörneklemini olarak kabul edilebilir.

ii) *ÖSS Madde Puanı Analizleri Örneklemini ve Altörneklemleri.*

1981-ÖSS'de kullanılan test ve alttestlerde (bölümlerde) yer alan maddelerin, "Madde Puanı Analizleri"; Test Puanı Analizlerinin üzerinde yapıldığı 6000 kişilik gruptan, yeniden seçkisiz örneklem alma yöntemiyle belirlenen, daha az sayıdaki 4234 kişilik bir örneklem ve altörneklemleri üzerinde yapılmıştır.* 1981-ÖSS Madde Puanı Analizleri Örneklemini ve altörneklemlerini gösteren adayların dağılımı Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. 1981-ÖSS Madde Puanı Analizleri örneklemine giren Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programlarına Göre Dağılımı

Ortaöğretim Programları (Altörneklemler)	Sayı	Yüzde
Lise Fen Kolları	1762	41.62
Lise Dil ve Edebiyat Kolları	1591	37.58
Meslek Liseleri	881	20.81
Toplam	4234	100.00

b. *1981-ÖYS Test ve Madde Puanı Analizleri Örneklemleri*

ÖYS Test ve Madde Puanı Analizleri Örneklemleri, ÖSS ile ilgili olarak yukarıda açıklanan yaklaşımlara benzer bir yaklaşımla seçilmiş olup, bu örneklemlere ilişkin bazı açıklamaların yapılması yararlı olacaktır.

i) *ÖYS-Test Puanı Analizleri Örneklemini ve Altörneklemleri.*

1981-ÖYS'de kullanılan test ve alttestlere ilişkin test puanı analizleri, bu sınava katılan 152042 adaydan, bu sınavda kullanılan testin G Form'unu cevaplandırmış olanlardan seçkisiz örneklem alma yöntemiyle

* "Madde Puanı Analizleri" için yeniden bir örneklem alma yoluna gidilmesinin temel nedeni altörneklemlerdeki birey sayılarını azaltmaktır. ÖSYM'nin madde puanı analizi programlarına ilişkin mevcut olanakları böyle bir azaltmayı zorunlu kılmaktadır. Şöyleki, mevcut olanaklar çerçevesinde, üzerinde madde puanı analizi yapılacak bir gruptaki birey sayısı azami 2000 olabilmektedir. Kuşkusuz bu bilgi, ÖSYM'nin 1981 yılında, madde analizleri için sahip olduğu olanaklar için geçerlidir.

belirlenen 9255 aday üzerinde yapılmıştır. Çizelge 4 1981-ÖYS Test Puanı Analizlerinin üzerinde yapıldığı örnekleme oluşturan adayların geldikleri ortaöğretim programlarına ve kollara göre dağılımını göstermektedir.

ii) *ÖYS Madde Puanı Analizleri Örnekleme ve Altörneklemleri.*

1981-ÖYS'de kullanılan test ve alttestlerde yer alan maddelerin, "madde puanı analizleri"; Test Puanı Analizlerinin üzerinde yapıldığı 9255 kişilik gruptan, yeniden seçkisiz örnekleme alma yöntemiyle belirlenen, daha az sayıdaki iki ayrı örnekleme ve altörneklemleri üzerinde

Çizelge 4. 1981-ÖYS Test Puanı Analizleri Örnekleme Giren Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programları ve Kollara Göre Dağılımı

Ortaöğretim Programları (Altörnekleme Grupları)	Kollar	Sayı	Yüzde
Fen Programları	Fen Lisesi	40	0.40
	Mod. Fen-Mat-Fiz. Kl.	1520	16.42
	Mod. Fen-Tabii Bil. Kl.	1186	12.81
	Klasik Fen-Fen Kl.	3038	32.83
	Toplam	5784	62.50
Edebiyat Programları	Mod. Fen-Dil ve Edeb. Kl.	998	10.78
	Klasik Fen-Edeb. Kl.	724	7.82
	Toplam	1723	18.62
Meslek Liseleri	Endüstri Meslek Liseleri	1041	11.25
	Kız Meslek Liseleri	178	1.92
	Sağlık Kolejlere	49	0.50
	Ticaret Liseleri	426	4.60
	Diğer Meslekleri	54	0.60
	Toplam	1748	18.89
Genel Toplam		9255	100.00

yapılmıştır. Çizelge 5 Matematik ve Fen Bilimleri testleri için Madde Puanı Analizleri örnekleme; Çizelge 6 ise Türkçe ve Sosyal Bilimler testleri Madde Puanı Analizleri örnekleme giren adayların, geldikleri orta öğretim programlarına (altörneklemlere) göre dağılımlarını göstermektedir.

Çizelge 5. 1981-ÖYS Matematik ve Fen Bilimleri Testlerinin Madde Puanı Analizleri Örnekleminde Giren Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programlarına (Altörneklemlere) Göre Dağılımı

Öğrenim Programları	Kollar	Sayı	Yüzde	Genel Toplam	
				Sayı	Yüzde
Fen Programları	Mod. Fen-Mat. Fiz. Kl.	1560	20.10	4304	55.36
	Mod. Fen-Tabii Bil. Kl.	1226	15.77		
	Klasik Fen-Fen Kl.	1518	19.53		
Dil ve Edebiyat Programları	Mod. Fen-Dil ve Ed. Kl.	998	12.84	1722	22.15
	Klasik Fen-Edeb. Kl.	724	9.31		
Meslek Liseleri	Endüstri Meslek Liseleri	1041	13.39	1748	22.49
	Diğer Meslek Liseleri	707	9.09		
Genel Toplam		7774	100.00	7774	100.00

Çizelge 6. 1981-ÖYS Türkçe ve Sosyal Bilimler Testlerinin Madde Puanı Analizleri Örnekleminde Giren Adayların Geldikleri Ortaöğretim Programlarına Göre Dağılımı

Öğretim Programları	Sayı	Yüzde
Lise Fen Kolları*	1927	52.62
Lise Dil ve Edebiyat Kolları**	861	23.51
Meslek Liseleri	874	23.87
Toplam	3662	100.00

* Tüm Liselerin Fen Kollarını belirlemektedir.

** Tüm Liselerin Dil ve Edebiyat Kollarını belirlemektedir.

D. Verilerin Toplanması ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Araştırma için gerekli veriler Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin (ÖSYM) ilgili birimlerinden sağlanmıştır. Şöyle ki; 1981-ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan adayların özelliklerine (geldikleri ortaöğretim programları, cinsiyetleri, öğrenim durumları vb.) ilişkin bilgiler ÖSYM-Araştırma, Geliştirme ve Proje Birimi'nden (AGB) sağlanmıştır. Bu iki sınavda kullanılan testlerden elde edilen puan dağılımlarının "test puanı analizleri" ile "madde puanı analizleri"ne dayalı bilgiler ise ÖSYM-Test ve Araştırma Birimi'nden (TAB) sağlanmıştır.

Araştırmada; a) “Korelasyon Analizi Tekniği”, b) “Ortalamalar (bağımsız) Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi”, başta olmak üzere çeşitli istatistiksel tekniklerden yararlanılmış olup, bunlar üzerinde araştırma raporunun ilgili bölümünde ayrıntılarıyla durulmuştur.

E. Sonuçlar

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevaplandırılmak üzere ele alınan sorulara ilişkin bulgular ve ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

1. 1981-ÖSS'ye Katılan ve ÖSS'ye Çağrılan Adayların Özellikleri:

- Geldikleri ortaöğretim programlarına göre; 1981-ÖSS'ye katılan (407 977 aday) ve ÖYS'ye çağrılan (152 042 aday), adaylar içinde en büyük alt grubu Akademik Lise Çıkışlı Adaylar oluşturmakta, bunu sırasıyla Meslek Lisesi Çıkışlı Adaylar ve Teknik Lise Çıkışlı Adaylar izlemektedir.
 - 1981-ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan akademik lise çıkışlı adaylar içinde; Klâsik Fen programı uygulayan Liselerden gelen adaylar, Modern Fen programı uygulayan Liselerden gelen adaylardan daha fazla olup, bu konuda cinsiyete göre farklılıklar görülmemektedir.
 - ÖSS'den ÖYS'ye geçiş oranlarına, Akademik Lise çıkışlı adayların, geldikleri Liselerde modern ya da klâsik Fen programı uygulanması durumu esas alınarak bakıldığında; genel olarak, modern Fen programı uygulayan Liselerden gelen adayların klâsik Fen programı uygulayan Liselerden gelen adaylardan daha yüksek bir geçiş oranına sahip oldukları gözlenmektedir.
- Lisedeki kollar açısından bakıldığında;
 - Modern Fen programı uygulayan akademik Liselerin “Matematik” ve “Tabii Bilimler” kollarından gelen adayların, “Dil ve Edebiyat” kollarından gelen adaylardan daha yüksek bir geçiş oranına sahip olduğu,
 - Klâsik Fen programı uygulayan akademik Liselerin Fen Kolu'ndan gelen adayların, dil ve edebiyat kolu'ndan gelen adaylara kıyasla daha yüksek bir geçiş oranına sahip olduğu,

- Cinsiyet değişkeni esas alınarak bakıldığında, 1981-ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan adayların yaklaşık % 70'ini erkeklerin, % 30'unu da kızların oluşturduğu; ÖSS'den ÖYS'ye geçiş oranının kızlarda erkeklerde olduğundan daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

- "Öğrenim Durumu" değişkeni esas alınarak bakıldığında;

- 1981-ÖSS'ye katılan tüm adaylar içinde sayısal açıdan ilk sırayı öğrenim durumu 1 olan adayların (Lise son sınıfta okuyan öğrenciler); ikinci sırayı öğrenim durumu 3 (Lise mezunu olupta yüksek öğrenime devam etmeyenler) olan adayların aldığı; bunları da öğrenim durumu 4 olan adayların (bir yükseköğretim kurumuna devam etmekte olan öğrenciler) izlediği gözlenmiştir.
- 1981-ÖYS'ye çağrılan tüm adaylar içinde öğrenim durumu 3 olan adayların sayısal açıdan ilk sırada, öğrenim durumu 1 olanların ikinci sırada, öğrenim durumu 4 olan adayların ise üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür.

Her iki sınavda da öğrenim durumu 2 olan adaylar (Lise son sınıfta beklemeli öğrenciler) ile öğrenim durumu 5 olan adaylar (bir yükseköğretim kurumunu bitirmiş olanlar) en küçük alt grupları oluşturmaktadırlar.

- ÖSS'den ÖYS'ye geçiş oranının, öğrenim durumu 4 ve 5 olan adaylarda diğer aday gruplarında olduğundan daha yüksek olduğu; bunları öğrenim durumu 3 ve 1 olan adayların izlediği ortaya çıkmıştır.

2. 1981-ÖSS ve ÖSS'de Kullanılan Test ve Alttestlerden Elde Edilen Puan Dağılımlarının İstatistiksel Özellikleri:

Bu araştırmada, 1981-ÖSS'de kullanılan test ve alttestlerden elde edilen puan dağılımlarının istatistiksel özelliklerine dayalı bulgular, bu testin;

- *Sözel Bölümü*'nün orta düzeyde bir güçlüğü sahip olduğu ve bu güçlük düzeyinin ÖSS için öngörülen seçme oranı ile de tutarlı olduğu,

- *Sayısal Bölümü*'nün, sınava katılan adaylara çok güç geldiği ve hesaplanan güçlük düzeyinin ÖSS için öngörülen seçme oranı ile tutarlı olmadığı ortaya çıkmıştır.

Yine araştırmada, 1981-ÖYS'de kullanılan testlerden;

- “Matematik” ve “Fen Bilimleri” testlerinin, sınava katılan adaylara çok güç geldiğine,
- “Türkçe” ve “Sosyal Bilimler” testlerinin ise orta güçlükte ve böylece ÖYS için öngörülen seçme oranı ile de tutarlı ölçme yaptıklarına,

işaret eden bulgular elde edilmiştir.

3. 1981-ÖSS ve ÖYS'deki Başarıları Bakımından Değişik Orta-öğretim Programı Çıkışlı Adaylar Arasındaki Farklılıklar:

Araştırmada ulaşılan bulgular, 1981-ÖSS'de kullanılan testin;

- Sözel Bölümü ve alttestlerinde *Fen programı* çıkışlı adayların *dil ve edebiyat programı* çıkışlı adaylardan; dil ve edebiyat programı çıkışlı adayların da *Meslek Lisesi* çıkışlı adaylardan daha başarılı olduklarını göstermektedir.
- Sayısal Bölümü ve alttestlerinde, yine *Fen Programı* çıkışlı adayların hem *dil ve edebiyat* programı hem de *Meslek Lisesi* çıkışlı adaylardan daha başarılı oldukları; dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylar ile meslek lisesi çıkışlı adaylar arasında ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılıkların olmadığı ortaya çıkmıştır.

Değişik ortaöğretim programı çıkışlı adayların 1981-ÖYS'de kullanılan testlerden aldıkları puanların aritmetik ortalamalarının karşılaştırılması sonucu elde edilen bulgular şu genel sonuçları ortaya çıkarmıştır:

- 1981-ÖYS'de kullanılan testlerin tümünde *Fen programı* çıkışlı adaylar *dil ve edebiyat* programı çıkışlı adaylar ile *Meslek Lisesi* çıkışlı adaylardan daha başarılı olmuşlardır.
- 1981-ÖYS'nin;
 - “Türkçe” ve “Sosyal Bilimler” testlerinde, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylar Meslek Lisesi çıkışlı adaylardan daha başarılı olmuşlardır.

- “Matematik Testi”nde, Meslek Lisesi çıkışlı adaylar, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylardan daha başarılı olmuştur.
- “Fen Bilimleri Testi”ndeki başarıları bakımından, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylar ile Meslek Lisesi çıkışlı adaylar arasında, istatistiksel bakımından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

4. 1981-ÖSS ve ÖYS’de Kullanılan Test ve Alttestlerde Yer Alan Maddelerin Güçlük Dereceleri:

1981-ÖSS ve ÖYS’de kullanılan test ve alttestlerde yer alan maddelerin, değişik ortaöğretim programı çıkışlı aday grupları üzerinde ayrı ayrı hesaplanan, güçlük derecelerinin dağılımlarının karşılaştırılmasından elde edilen bulgulardan aşağıdaki genel sonuçlara ulaşılmıştır.

- 1981-ÖSS’de kullanılan testin *Sözel Bölümü*’nde yer alan;
 - 85 maddenin güçlük derecelerinin 0.30 ile 0.70 arasında yoğunlaştığı; 0.10’nun altında ve 0.90’nın üstünde güçlük derecesine sahip madde sayısının 1-2’yi geçmediği,
 - maddelerin güçlük derecelerinin, Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında (dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylar ile meslek lisesi çıkışlı adaylar) olduğundan daha yaygın bir biçimde dağıldığı,
 - Alttestlerden “Türkçeyi Kullanma Gücü” alttestinde yer alan maddelerin güçlük derecelerinin, “Sosyal Bilimlerdeki Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Gücü” alttestinde yer alan maddelerin güçlük derecelerine kıyasla, daha yaygın bir biçimde dağıldığı (tüm gruplarda),

ortaya çıkmıştır.

- 1981-ÖSS’de kullanılan testin *Sayısal Bölümü*’nde yer alan;
 - 86 maddenin güçlük derecelerinin 0.10 ile 0.40 arasında yoğunlaştığı, güçlük derecesi 0.50’nin üstüne çıkan madde sayısının hiçbir alt grupta 2’yi geçmediği,
 - maddelerin güçlük derecelerinin, Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında olduğundan daha yaygın bir şekilde gösterdiği ve bunu sırasıyla dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarla meslek lisesi çıkışlı adaylara ilişkin olanların izlediği,

- Alttestlerden, "Fen Bilimlerindeki Temel Kavram ve İlke-
lerle Düşünme Gücü" alttestindeki maddelerin güçlük de-
recelerinin, "Matematiksel İlişkilerden Yararlanma Gücü"
alttestindeki maddelerin güçlük derecelerine kıyasla, tüm
gruplarda, daha yaygın bir biçimde dağıldığı,

gözlenmiştir.

- 1981-ÖYS'de kullanılan "Matematik Testi"nde yer alan madde-
lerin güçlük derecelerinin;
 - tüm aday gruplarında 0.00 ile 0.40 arasında yoğunlaştığı;
güçlük derecesi 0.50'nin üzerine çıkan madde sayısının hiç-
bir grupta 3'ü geçmediği,
 - Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında ol-
duğundan daha yaygın bir biçimde dağıldığı,

ortaya çıkmıştır.

- 1981-ÖYS'de kullanılan "Fen Bilimleri Testi"nde yer alan mad-
delerin güçlük derecelerinin;
 - tüm aday gruplarında, yığılmalar 0.10-0.30 değerleri ara-
sında olmak üzere, 0.00 ile 0.70 değerleri arasında değiştiği;
güçlük derecesi 0.50 'nin üzerine çıkan madde sayısının hiç-
bir alt grupta 2'yi geçmediği,
 - Fen programı çıkışlı adaylarda, diğer aday gruplarında ol-
duğundan daha yayılmış bir biçimde dağıldığı,
 - alttestlere göre dağılımları, bu testin alttestlerinden "biyolo-
ji" alttestindeki maddelerin diğer alttestlerdeki maddelere
kıyasla daha kolay olduğu, bunu sırasıyla "Kimya" ve "Fi-
zik" alttestlerinin izlediği,

görülmüştür.

- 1981-ÖYS'de kullanılan "Türkçe Testi'n'de yer alan maddelerin
güçlük derecelerinin;
 - tüm aday gruplarında yığılma 0.40-0.60 değerleri arasında
olmak üzere, 0.13 ile 0.91 değerleri arasında yayıldığı,
 - yaygınlığı bakımından, adayların geldikleri ortaöğretim prog-
ramlarına göre önemli farklılıkların olmadığı,

gözlenmiştir.

- 1981-ÖYS’de kullanılan “Sosyal Bilimler Testi”nde yer alan maddelerin güçlük derecelerinin;
 - tüm aday gruplarında, yoğunluk 0.20–0.70 değerleri arasında olmak üzere, 0.05 ile 0.79 değerleri arasında değiştiği,
 - yaygınlığı bakımından, adayların geldikleri ortaöğretim programlarına ve alttestlere göre önemli farklılıkların olmadığı,
 - genel olarak tüm aday gruplarında, “Felsefe” alttestinde yer alan maddelerin diğer alttestlerdeki maddelerden daha kolay olduğu, bunu sırasıyla “tarih” ve “coğrafya” alttestlerinin izlediği,

ortaya çıkmıştır.

5. 1981-ÖSS ve ÖYS’de Kullanılan Test ve Alttestlerde Yer Alan Maddelerin Ayırıcılık Güçleri:

Araştırmanın bir boyutu olarak, 1981-ÖSS ve ÖYS’de kullanılan test ve alttestlerde yer alan maddelerin ayırıcılık güçlerine, alttestler ve adayların geldikleri ortaöğretim programları esas alınarak bakılmıştır. Bununla ilgili olarak elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

- 1981-ÖSS’de kullanılan testin *Sözel Bölümü*’ndeki maddelerin ayırıcılık güçlerinin dağılımına;
 - bir bütün olarak (85 madde esas alınarak) ve adayların geldikleri ortaöğretim programları dikkate alınarak bakıldığında; bu bölümdeki maddelerin, Fen programı çıkışlı adaylarda, dil ve edebiyat programı ve meslek lisesi çıkışlı adaylarda olduğundan daha ayırıcı bir biçimde çalıştığı,
 - alttestlere ve adayların geldikleri ortaöğretim programlarına göre bakıldığında ise;
 - “Türkçeyi Kullanma Gücü ”alttestindeki maddelerin, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarda, Fen programı çıkışlı adaylardakine kıyasla daha ayırıcı,
 - “Sosyal Bilimlerdeki Temel Kavram ve İikelerle Düşünme Gücü” alttestindeki maddelerin, Fen programı çıkışlı adaylarda, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylardakine kıyasla daha ayırıcı,

biçimde çalıştıkları ve bunları meslek lisesi çıkışlı adaylara ilişkin olanlarının izlediği gözlenmiştir.

- 1981-ÖSS'de Kullanılan testin *Sayısal Bölümü'ndeki maddelerin* ayrıricılık güçlerinin dağılımına;

- bir bütün olarak (86 madde esas alınarak) ve adayların geldikleri ortaöğretim programları dikkate alınarak bakıldığında; Fen programı çıkışlı adaylarda dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarda olduğundan daha ayrıricı; dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarda da Meslek Lisesi çıkışlı adaylardakine kıyasla daha ayrıricı,
- alttestlere göre bakıldığında, "Matematiksel İlişkilerden Yararlanma Gücü" alttestindeki maddelerin, "Fen Bilimlerindeki Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Gücü" alttestindeki maddelere kıyasla daha ayrıricı,

bir biçimde çalıştıkları ortaya çıkmıştır.

- 1981-ÖYS'de kullanılan Matematik Testi'nde yer alan maddelerinin ayrıricılık güçlerinin dağılımı;

- bu testteki maddelerin, Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında olduğundan daha ayrıricı bir biçimde çalıştığını ve bunu sırasıyla dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarla meslek lisesi çıkışlı adaylara ilişkin olanlarının izlediğini,
- bu testin, sınava katılan tüm adaylar için ortak olan maddelerden oluşan ilk kısmındaki maddelerin, adayların modern-klâsik ayırımına göre tercihler yaparak cevaplamak durumunda oldukları ikinci kısmındaki maddelerden daha ayrıricı bir biçimde çalıştığını,

ortaya koymuştur.

- 1981-ÖYS'de kullanılan "Fen Bilimleri Testi"nde yer alan maddelerinin ayrıricılık güçlerinin dağılımları;

- "Matematik Testi"nde olduğu gibi, bu testteki maddelerin de Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında olduğundan daha ayrıricı bir biçimde çalıştığını,
- bu testin de, sınava katılan tüm adaylar için ortak olan maddelerden oluşan ilk kısmındaki maddelerin, adayların modern-klâsik ayırımına göre tercihler yaparak cevapladıkları ikinci kısmındaki maddelerden daha ayrıricı çalıştığını,
- "Kimya" alanına dayalı maddelerin "Fizik" ve "Biyoloji" alanlarına dayalı maddelerden daha ayrıricı çalıştıklarını,

göstermiştir.

- 1981-ÖSY’de kullanılan “Türkçe Testi”nde yer alan maddelerin ayrıcalık güçlerinin dağılımları, bu testte yer alan maddelerin;

- çoğunlukla, “iyi” veya “çok iyi” kategorilerine konabilecek düzeyde ayrıcalık gücüne sahip olduklarını,
- Fen programı çıkışlı adaylarda, diğer aday gruplarında olduğundan daha ayırıcı bir biçimde işlev gördüklerini; bu konuda dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylar ile meslek lisesi çıkışlı adaylar arasında önemli farklılıkların olmadığını,

ortaya koymuştur.

- 1981-ÖSY’de kullanılan “Sosyal Bilimler Testi”nde yer alan maddelerin;

- genel olarak , ayrıcalık gücü oldukça yüksek maddeler oldukları,
- Fen programı çıkışlı adaylarda, dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarda olduğundan daha ayırıcı; dil ve edebiyat programı çıkışlı adaylarda da meslek lisesi çıkışlı adaylardakinden daha ayırıcı biçimde çalıştıkları,
- “Felsefe” alttestinde yer alanlarının diğer alttesttekilere kıyasla daha ayırıcı çalıştıkları bunu “tarih” ve “coğrafya” alttestlerindeki maddelerin izlediği,

gözlenmiştir.

6. 1981-ÖSS ve ÖYS’de Kullanılan Test ve Alttestlerin KR-20 Güvenirlikleri:

- Araştırmada, 1981-ÖSS’de kullanılan testin bölümlerine, alttestlerine göre, adayların geldikleri ortaöğretim programları da dikkate alınarak bakıldığında;

- *Sözel Bölüm*’ün *Sayısal Bölüm*’den daha güvenilir,
- “Sosyal Bilimlerdeki Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Gücü” alttestinin “Türkçeyi Kullanma Gücü” alttestinden daha güvenilir; “Matematiksel İlişkilerden Yararlanma Gücü” alttestinin de “Fen Bilimlerindeki Temel Kavram ve İlkelerle Düşünme Gücü” alttestinden daha güvenilir,
- Fen programı çıkışlı adaylarda, diğer aday gruplarında olduğundan daha güvenilir,

biçimde çalıştığını gösteren bulgular elde edilmiştir.

- 1981-ÖYS'de kullanılan testlerin ve alttestlerinin KR-20 güvenilirlikleri;
 - testler boyutunda incelendiğinde, "Sosyal Bilimler Testi"nin diğer testlerden daha güvenilir olduğunu, adayların geldikleri ortaöğretim programlarına göre sıralamada bazı farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak bunu sırasıyla "Türkçe", "Matematik" ve "Fen Bilimleri" testlerinin izlediğini,
 - alttestler boyutunda ve "Fen Bilimleri Testi"nin alttestleri esas alınarak incelendiğinde; "Kimya" alttestinin diğer alttestlerden daha güvenilir ölçme yaptığını, bunu sırasıyla "Fizik" ve "Biyoloji" alttestlerinin izlediğini,
 - yine alttestler boyutunda ve "Sosyal Bilimler Testi"nin alttestleri esas alınarak incelendiğinde; "Felsefe" alttestinin diğer alttestlerden daha güvenilir ölçme yaptığını, bunu sırasıyla, "tarih" ve "coğrafya" alttestlerinin izlediğini,
 - adayların geldikleri ortaöğretim programlarına göre incelendiğinde ise; 1981-ÖYS'de kullanılan testlerin ve alttestlerinin, genel olarak Fen programı çıkışlı adaylarda diğer aday gruplarında olduğundan daha güvenilir ölçme yaptığını,

göstermiştir.

7. 1981-ÖSS ve ÖYS'de Kullanılan Test ve Alttestlerarası Korelasyonlar:

1981-ÖSS ve ÖYS'de kullanılan testler ve alttestlerarası korelasyonlara (interkorelasyonlara) dayalı olarak bu araştırma çerçevesinde elde edilen bulgular;

- 1981-ÖSS'de kullanılan testin bölümleri ve her bölümde yer alan alttestlerin herbirinin testin tümü ile ölçülmeye çalışılan bir "genel faktör"ün yanısıra bir "grup faktörü" ile de yüklü bulduklarını,
- 1981-ÖYS'de kullanılan test bataryasındaki testlerin ve alttestlerin herbirinin; "iç ölçütler" ve "dış ölçütler"i esas alan yaklaşımlarla geçerliklerinin göstergeleri olarak, değişik boyutlarda ele alınıp yorumlanabileceğini,

göstermektedir.

F. Öneriler

Ülkemizde, yükseköğretime girişte, "İki Aşamalı sınav Sistemi"nin ilk uygulamasını değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırmanın bulguları ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Yıllara göre, gelişme ve değişimleri görebilmeye olanak sağlamak üzere, şimdiye kadarki uygulamalarda ÖSS'ye katılan ve ÖYS'ye çağrılan adayların genel özelliklerini ve bu sınavlarda kullanılan testlerin, alttestlerin ve içerdikleri maddelerin istatistiksel özelliklerini ortaya koyan, daha kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.

2. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulguların;

a) bazılarında ÖSYM'nin "test geliştirme" çalışmaları ile ilgili birimince düzenlenebilecek "hizmet-içi eğitim" etkinliklerinde yararlanılması,

b) bazılarının da M.E.B. ilgililerine uygun yaklaşımlarla iletilmesi; bu yolla ortaöğretim kademesinde bazı alanlardaki (Örneğin, matematik ve fen alanlarında) yetişme eksikliklerinin giderilmesi konusunda gerekli önlemlerin alınmasına ilgilileri yönlendirmede ÖSYM'nin itici bir rol oynaması, vb.

boyutlarda kullanılması mümkündür.

3. Ayrıca her sınav döneminin sonunda; sınava katılan adayların özelliklerini ve kullanılan testler ile alttestlerin teknik niteliklerini belirlemeye yönelik araştırma bulguları, ÖSYM'ye:

a) teknik bilgilere dayalı, iyi bir "halkla ilişkiler sistemi" geliştirme,

b) ilgili kuruluşlarla (M.E.B. Üniversiteler vb.) yine teknik bilgilere dayalı, iyi bir "işbirliği ortamı" oluşturma ve sürdürme,

boyutlarında katkı getirebilir.

KAYNAKLAR

1. Arıcı, Hüsnü. *İstatistik: Yöntemler ve Uygulama*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi, 1972.
2. Koç, Nizamettin. "Yükseköğretime Girişte İki Aşamalı Sınav Sistemi İlk Uygulamasının Değerlendirilmesi- 1981-ÖSS ve ÖYS'ye Katılan Adaylar ve Kullanılan Testlerin Niteliklerine İlişkin Bir Araştırma." *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1988.

3. T.C. BAŞBAKANLIK Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğü. "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kuruluş İşleyiş ve Görev Yönetmeliği". *Resmî Gazete*, 6 Ocak 1982, Sayı: 17566.

4. Ü.S.Y.M., *İki Aşamalı Üniversitelerarası Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sistemi*. Ankara: ÜSYM KY- 02-80-002, 1980.